

СЕКЦІЯ 3.

ІСТОРИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

АНИЩУК НІНА ВОЛОДИМИРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»,
в.о. завідувача кафедри історії держави та права,
доктор юридичних наук, професор

АДЮЛЬТЕР У ДАВНЬОМУ РИМІ: ГЕНДЕРНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

У Давньому Римі існувала гендерна нерівність. Закони Давнього Риму були у руках чоловіків. Усім управляли чоловіки, їм дозволялося подавати на розлучення у випадку невірності або безпліддя дружини. Причому невірністю міг стати вже той факт, коли дружина виходила на вулицю із непокритою головою (як правило заміжня жінка використовувала різні стрічки і шарфи). У цьому випадку вважалося, що вона спеціально шукала чоловічі погляди.

Перелюбство (адюльтер) жорстоко карався у Давньому Римі. Проте це не зупиняло людей. Причини, які призводили до адюльтеру, були різні. Зокрема, серед них можна вказати на велику різницю у віці подружжя. Молода дружина шукала собі коханця, коли її не влаштовував чоловік похилого віку.

Луцій Анней Сенека молодший (приблизно 4 р. до н.е. – приблизно 65 р. н.е.), син Сенеки старшого, письменник, філософ-стоїк, вихователь та радник Нерона писав про те, що справа дішла вже до того, що жодна жінка не має чоловіка для чогось іншого, як тільки для збудження коханця» [1].

Марк П.Катон Старший (234 р. до н.е.-149 р. до н.е.), давньоримський політик, державний діяч, письменник виразив погляд про те, що чоловік вправі безпокаранно вбити дружину, якщо застигне її, коли вона зраджує йому, жінка ж не може навіть доторнутися до невірного чоловіка [2].

Внаслідок піймання коханця дружини згідно із давньоримськими традиціями чоловік разом зі своїми рабами мав право знущатися над ним різними методами, застосовуючи всеможливе насилля, у т. ч. сексуального характеру. Нерідко коханцю відрізали нос та вухи, проте це

було нічим у порівнянні з дружиною, яка скоїла адюльтер. Дружину, яка провинилася та зрадила своєму чоловіку, очікувала смертна кара. Її закопували живцем у землю.

Імператор Октавіан Август (63 р. до н. е. – 14 р. н.е.) прийняв знаменитий закон проти перелюбства (*lex Iulia de pudicitia et de coeercendis adulteris*), або його найчастіше називають, *lex de adulteris*. Закон про перелюбство мав не лише карати перелюбство, проти очистити характері самих римлян. Цей закон зберігав за главою сім'ї право вбити доньку перелюбницю та її спільника на місці злочину. Чоловік міг тепер вбити коханця дружини, якщо той застигав його у власному домі і той належив до однієї із наступних категорій: був комедіантом, співаком, танцюристом, був притягнений до публічного звинувачення і не відновлений у своїх правах або був вільновідпущеником сім'ї. Дружину чоловік міг убити тільки у тому випадку, якщо вона була захоплена разом із коханцем вдома. Після виявлення перелюбства чоловік, а якщо він не вживав жодних заходів, то батько, мали протягом 60 днів привести дружину, що порушила вірність, римську громадянку, в судову комісію, що очолювалася претором. Якщо чоловік чи батько протягом ще чотирьох місяців не виступав обвинувачем, то усякий міг подати скаргу. Покарання було досить жорстокими: перелюбник засуджувався до довічного вигнання та конфіскації половини майна; перелюбка засуджувалася до довічного вигнання, втраті половини її приданого, третини її стану та забороні нового шлюбу, що означало, що вона надалі могла жити з чоловіком тільки як наложниця. Сприяння перелюбству: надання будинку для побачень коханцям, отримання чоловіком вигод з перелюбства дружини або залишення дружини у себе після розкриття перелюбства, – все це становило злочин звідництва і каралося як перелюбство. Дружина ж не могла звинуватити чоловіка у перелюбстві, який міг мати зв'язки з незаміжними жінками, що не належали до вищої аристократії. Якщо ж такі зв'язки були, то чоловіка звинувачували не в невірності щодо своєї дружини, а в перелюбстві з дружиною іншого або у розпусті [3]. Отже, вищезгаданий закон посилив покарання за перелюбство.

Про Октавіана Августа відомо, що він був людиною суворих правил та виховував у своїх підданих – причому, насамперед, серед свого оточення і в аристократії – повагу до закону. Слід зазначити, що сам імператор Август, наприклад, обмежився лише вигнанням спочатку доньки (Юлії), а пізніше і онучки (Юлії) за їх аморальну поведінку.

Суворості «Юлієва закону» викликали у вищих верствах римського суспільства сильну опозицію, яка вимусила Августа піти на поступки. Результатом цього було видання в 9 р. так званого «Закону Папія і Поппея» (*lex Papia Poppaea*). Назва закону за іменами консулів 9 р. Марка Папія Мутіла та Квінта Поппея Секунда. Ця друга редакція пом'ягшувала суворі вимоги початкового закону [4]. Слід зазначити, що ці зовнішньо суворі закони особливого ефекту не мали. Їх старали-

ся обходити, за допомогою фіктивних шлюбів, фіктивних усиновлень [5, с. 32].

Таким чином, аналізуючи проблему адюльтеру у Давньому Римі, можна зазначити, що на той час не існувало гендерної рівності щодо цієї проблеми. У давніх римлян була подвійна мораль. Дружину, яка зраджувала чоловіку, за римськими традиціями карали смертю. При цьому слід зазначити, що до коханця дружини застосовувалися, насамперед, калічаші покарання. У рідких випадках – смертна кара. І це – лише єдиний випадок, коли чоловік ніс відповідальність при адюльтері. Чоловік, який зраджував своїй дружині, залишався непокараним.

Список використаної літератури:

1. Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://dic.academic.ru/dic.nsf/aphorism/828/Луций>
2. Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://studwood.ru/895263/pravo/moral-brak>
3. Вокруг законов о нравственности в Древнем риме в эпоху Августа. Часть II. Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://www.abhoc.com/arc-vr/2004-02/253/>
4. Ковалев С. И. История Рима: Глава II. Принципат Августа / Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://centant.spbu.ru.lib.kovalev.2htm>
5. Гиленсон Б. Ливия // Женщины, не любившие никого. – М.ОЛМА_ПРЕСС, 2002. – С. 31-40.

АРАКЕЛЯН МІНАС РАМЗЕСОВИЧ

Національний університет «Одеська юридична академія»,
віце-президент, проректор з навчальної роботи,
кандидат юридичних наук, професор

ПРИЧИНИ ТА ОСОБЛИВОСТІ РЕОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В РІШЕЛЬЄВСЬКОМУ ЛІЦЕЇ В ПЕРІОД 1830–1840-Х РОКІВ

В контексті освітньої реформи в Російській імперії 30 липня 1830 р. був виданий указ про заснування Одеського навчального округу, центральним навчальним закладом якого став Рішельєвський ліцей. Йому підпорядковувалися навчальні заклади Одеси.

Одеський навчальний округ став 8 навчальним округом в російській системі освіти, що була сформована в першій половині XIX ст. Фундамент нової системи був закладений ще Олександром I, який здійснив в країні досить суттєві перетворення адміністративного апарату. Важливою складовою частиною реформ того часу стала реформа осві-